

Dit slikken we niet
meer

Dit slikken we niet meer

Luc Verdeyen

Schrijver: Luc Verdeyen
Coverontwerp: Martine Coudyser
ISBN: 9789464351545
© Luc Verdeyen

Inhoud

Voorwoord

Wat bepaalt ons handelen?

Het universum en zijn onwankelbare wetten
Natuurwetten en de “zachte wetenschappen”
Menselijke gedragingen
Gevoelens
Maatschappelijke gevolgen
Ken uzelf
Identificatie met de groep

Productiviteit, de weg naar een beter leven

Vroege geschiedenis
Productiviteit na de tweede wereldoorlog
Hoe zou het verder gelopen zijn, was het niet voor de
desastreuze ommezwaai begin de jaren tachtig?

De rampzalige ommezwaai begin jaren tachtig

Het langzame afglijden

Van inflatie naar deflatie
Een arme overheid
We moeten langer werken

Hoe kon dit onopgemerkt gebeuren?

De morele verantwoordelijkheid van buitensporige salarissen
De invloed van uiterst rechts
Polarisatie
Globalisering

De rol van de klassieke politieke partijen

Leiderschap of marketing

Centrum links draagt een grote verantwoordelijkheid

De rol van de groenen

Christen democraten in Vlaanderen

Referenda

De Media

Conclusie

De valse keuze tussen ongebreideld kapitalisme en communisme.

Een korte geschiedenis van het communisme in west Europa

Communisme in Italië

Markt en overheid complementeren elkaar

Privatisering

Verzekeringen

De Europese Unie, een gigantische opportuniteit

Kunnen we het tij keren?

Ons huidig pad

Kan het nog erger worden?

De kracht van angst

Angst als gevolg van technologie

Angst veroorzaakt door de media en het internet

Angst als gevolg van financiële onzekerheid

Angst veroorzaakt door politici

Van angst naar boosheid

Wie kan het doen?

Zijn er nog echte leiders?

Leiders van een nieuwe generatie

Hoe het probleem aanpakken?

Doorbreek de trend

Doorbreek het belastingtaboe

Werktijdverkorting

Goed bestuur

Neem de verkiezingen ernstig

De uitdaging voor de traditionele politieke partijen

Voorwoord

‘Stof tot nadenken’ is een prachtige uitdrukking om een appreciatie van een boek weer te geven. Maar ‘stof tot handelen’ is wat mij betreft mooier en krachtiger. Het is een overbodige bekentenis dat ik, als filosoof, natuurlijk denk aan de gevleugelde woorden van Karl Marx: “De filosofen proberen de wereld enkel te begrijpen, maar het komt erop aan haar te veranderen”. Niet dat de auteur van dit boek een marxist zou zijn, zeker niet, want hij omschrijft zichzelf als linkse liberaal (hoewel ik bij momenten eerder een liberale socialist lees) maar hij deelt het verlangen naar de actie. Een titel met daarin een ontkenning zegt niet alleen wat niet kan maar doet ook suggesties voor wat mogelijk is.

In een poging om de lezer duidelijk te maken wat hij of zij in handen heeft, sta mij toe om het volgende beeld te gebruiken. Stel dat je een lijn tekent met twee eindpunten. Aan het ene eindpunt staat Thomas Piketty met *Kapitaal in de 21ste eeuw*, zijn bestseller uit 2014 (in Nederlandse vertaling), een omvangrijk werk met economische analyses in detail uitgevoerd en uitgerekend. Aan het andere eindpunt staat Stéphane Hessel met het sublieme pamflet *Indignez-vous! (Neem het niet!)*, verschenen in 2010, een kort en krachtig statement, geboren uit een verontwaardiging. Op dat lijnstuk plaatst dit boek zich ongeveer in het midden. Aan de ene kant is er de verontwaardiging, de verbazing waarom men weigert in te zien dat het zo niet verder kan, aan de andere kant is er de argumentatieve onderbouwing die toont dat de verontwaardiging wel degelijk een feitelijke basis heeft.

Maar er is nog een element dat een meerwaarde verleent aan dit boek en dat is dat de auteur geen volbloed academicus is. Dit mag vreemd klinken als uitspraak, zeker komende van mij, maar ik bedoel hiermee dat de auteur uit de praktijk komt en niet

louter theoretisch over het verloop van de wereld nadenkt. Hier is iemand aan het woord die de economische wereld van binnenuit heeft meegemaakt en daardoor een ervaringswijsheid en -inzicht heeft opgebouwd die de moeite waard zijn. Vaak worden deze wijsheden gepresenteerd in bijna anekdotische vorm maar het zijn goed gekozen anekdotes die net zoals een beeld meer zeggen dan duizend woorden. Het vergroot ook de toegankelijkheid van het werk want dit boek is niet bedoeld voor de *happy few* maar wel degelijk voor de *unhappy many*, als ik het zo mag uitdrukken.

Zal men het eens zijn met de auteur na lectuur van dit werk? Om eerlijk te zijn, ik vermoed van niet, ik zie genoeg tegenstanders van de hier verkondigde standpunten. En dat is goed! Een boek zoals dit moet de discussie aanwakkeren, ons bewust maken van wat de situatie is, beseffen hoe ernstig de toestand wel is en dat er iets moet gebeuren. De auteur helpt ons op weg door diverse scenario's te presenteren. Aan ons, lezers, Karl Marx indachtig, om er iets mee te doen!

Jean Paul Van Bendegem
Juli 2021

Wat bepaalt ons handelen?

50 Jaar geleden was ik 18 jaar oud. Ik heb dus 50 jaar bewust leven achter de rug. Een behoorlijk lange tijd om te kunnen observeren wat er is gebeurd zowel in mijn onmiddellijke omgeving als in de wereld. En, zeker even belangrijk, na te denken over deze observaties.

Onze maatschappij is in die periode heel veel veranderd. In de zeventiger jaren was er in Europa nog een voelbare geestdrift. Ik begon toen vol enthousiasme te werken voor een multinational. Elke morgen keek ik uit naar de relaxte, internationale en innovatieve atmosfeer van onze burelen. Er werd veel gelachen. Na het werk gingen we samen een glas drinken. Mijn salaris verbeterde snel.

Helaas is dit over de jaren dramatisch veranderd. De vriendschappelijkheid in mijn werkomgeving verminderde, de maatschappij in haar geheel werd competitiever en bitsiger. Waarom is dit gebeurd?

Het is mij intussen duidelijk geworden dat deze vraag beter wordt geformuleerd als “waardoor is dit gebeurd?” Om te verklaren wat er rondom ons gebeurt moeten we eerder naar oorzaken zoeken dan naar redenen.

Hiermee beginnen we dit boek: een uitleg bij de oorzakelijke hoek van waaruit ik gebeurtenissen verklaar. Doorheen deze lens zal ik de recente geschiedenis bekijken, met bijzondere aandacht voor hoe mensen als groep reageren. Groepsgedrag is belangrijker dan de acties van individuele leiders.

Je zou kunnen zeggen dat Adolf Hitler en Jozef Stalin voor een groot deel de gang van zaken in de 20ste eeuw hebben bepaald. Maar belangrijker is te begrijpen hoe deze mensen zo succesvol konden zijn. Eén persoon kan niets ondernemen, tenzij hij of zij gesteund wordt door anderen, in het geval van deze twee door miljoenen anderen.

Het is daarom nuttig even na te denken over menselijk gedrag en stil te staan bij de vraag in welke mate wij over een vrije wil beschikken. We hebben natuurlijk sterk de indruk dat we handelen in functie van onze vrije keuzes, maar is dat wel zo? Mensen beïnvloeden elkaar, delen hun vermoedens en angsten. Ons handelen en ook ons denken wordt in grote mate bepaald door onze achtergrond en omgeving. We zijn kinderen van het universum, en we kunnen aan dit lot niet ontsnappen.

Het universum en zijn onwankelbare wetten

Nog voor Socrates, Plato en Aristoteles heeft de Griekse filosoof Heraclitus vastgesteld dat alles in het universum voortdurend in beweging is. “Panta rhei” schreef hij, alles vloeit. Alles beweegt, maar niet zomaar. Het beweegt volgens vastgelegde patronen, volgens de wetten van de natuur.

Veronderstel even dat je een pen in de hand neemt en het rechtstaand ter hoogte van je schouder houdt, klaar om het los te laten. Dan ben je zeker dat, wanneer je dit voorwerp zou loslaten, het loodrecht naar beneden zal gaan, en in een hoek van 90° op de vloer zal terecht komen. Je weet zelfs dat het zich zal voortbewegen aan een versnelling van $9,81 \text{ m/s}^2$ en je zou voor elk punt op zijn weg naar beneden kunnen berekenen aan welke snelheid het daar zal voorbijkomen.

Er is orde in de natuur, er heerst determinisme. De vele wetten die we vroeger in de lessen fysica en chemie uit het hoofd hebben geleerd, beschrijven deze natuurlijke orde. Dit leidt op zijn beurt tot voorspelbaarheid. Wie de variabelen en de toepasselijke wetten kent, en de nodige metingen kan doen, is in staat te voorspellen.

Het is belangrijk voorspelbaarheid los te zien van de natuurwetten zelf. Voorspelbaarheid is geen eigenschap van de natuurfenomenen. Voorspelbaarheid slaat alleen op ons vermogen als mens om die natuurfenomenen te begrijpen, zodat we kunnen voorzien wat er zal gebeuren.

Bij het voorbeeld met het vallend voorwerp, zijn de toepasselijke natuurwetten goed gekend en de variabelen zijn minimaal. Een sterke wind zou de val kunnen beïnvloeden maar als je het experiment binnenshuis doet is dat probleem opgelost. Laat ons een ander, meer complex fenomeen onder de loep nemen: het weer.

De variabelen die het weer bepalen zijn goed gekend: luchtvochtigheid, temperatuur, luchtdruk, enz. Ook de natuurwetten die het weer bepalen kennen we perfect. Maar er is een probleem met de metingen. Je zou bijna overal ter wereld op verschillende hoogtes deze waarden moeten kunnen meten. Het resultaat ten tijde van Armand Pien was dan ook bedroevend. Nu worden niet alleen veel meer metingen gedaan, we worden ook geholpen door zeer sterke computerprogramma's die het gebrek aan metingen kunnen aanvullen. Aangezien de windkracht op plaats X zoveel sterker was als voorspeld, moet de luchtdruk op plaats Y zoveel hoger zijn geweest. De vertreksituatie wordt gecorrigeerd, en het programma leert uit de fouten die het heeft gemaakt. De zogenaamde artificial intelligence, de zelflerende computer vult op die manier de metingen aan.

Op het vlak van fysica en chemie hebben we een vergaande voorspelbaarheid bereikt. Deze voorspelbaarheid uit zich niet alleen in het voorzien van dingen buiten ons eigen handelen zoals het weer, maar er is ook de voorspelbaarheid van het eigen handelen. Wat bedoel ik daarmee?

Als onze ingenieurs wolkenkrabbers laten optrekken, of kilometers lange spanbruggen, dan weten zij precies wat er

nodig is opdat zij niet zouden instorten. Zij zijn in staat een vliegtuig te bouwen van 800 ton en met zekerheid te voorspellen dat het na 5 kilometer startbaan “airborne” zal worden zoals ze dat in het Engels zo mooi zeggen, door de lucht gedragen. De factoren die een rol spelen om zo een gevaarte met 500 mensen aan boord op tien kilometer hoogte voort te bewegen bij minus 50° en een tegenwind van 800 per uur, die factoren zijn talloos, maar toch zijn we in staat dergelijke situaties te beheersen.

Natuurwetten en de “zachte wetenschappen”

Het voorbeeld met een vliegtuig kan de indruk wekken dat de wetenschap zo vlug is vooruitgegaan dat bijna alles voorspelbaar is en onder controle. Maar dat is helemaal niet zo. Neem bijvoorbeeld de geneeskunde. De vooruitgang die in deze wetenschap de laatste decennia is geboekt, kan zonder meer spectaculair genoemd worden. Maar het menselijk lichaam blijft een zeer complex gegeven, zodat diagnoses vaak moeilijk blijven. Diagnoses definiëren de vertreksituatie van waaruit kan worden voorspeld wat er zal gebeuren als gevolg van een medische ingreep, van pillen, een spuit, een operatie. Maar ook al was het startpunt, de diagnose, correct dan nog is het resultaat van de interventie niet zeker. Het menselijk lichaam reageert niet altijd op dezelfde manier en verborgen factoren kunnen het resultaat beïnvloeden.

Het is voor een arts dus doorgaans een stuk moeilijker om het gevolg te voorspellen van een medisch ingrijpen, dan voor de ingenieur om het gedrag van ingewikkelde stalen constructies te voorspellen.

Is het menselijke lichaam dan chaotisch? Gelden daar geen natuurwetten? Vanzelfsprekend wel. Maar de wetenschappers